LIBRIS | We know books

Tatiana ȚÎBULEAC s-a născut la 15 octombrie 1978 în Chișinău, Republica Moldova. Absolventă a Liceului „Iulia Hasdeu" din Chișinău; licențiată a Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova. Devine cunoscută publicului larg în 1995, când inițiază rubrica „Povești adevărate" în cotidianul *Flux*. Din 1999 face parte din echipa PRO TV Chișinău în calitate de reporter, editor și prezentatoare de știri. Stabilită actualmente la Paris, unde lucrează în domeniul audiovizualului.

Debut editorial cu *Fabule moderne,* Editura „Urma Ta", Chișinău, 2014; ediția a II-a, Editura „Libris Editorial", Brașov, 2016. Cea de-a doua carte, *Vara în care mama a avut ochii verzi*, Editura Cartier, 2017, este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2017), Premiul revistei *Observator cultural* și Premiul *Observator Lyceum* (2018). Tradus în franceză, spaniolă, germană și poloneză.

Grădina de sticlă este al doilea roman al Tatianei Țîbuleac, distins cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură (2019). Tradus în franceză, spaniolă, bulgară, albaneză, croată și galiciană.

„Stilul, pe muchia dintre poem și proză, extrem de dens și plin de elipse, amintind de Aglaja Veteranyi și de Herta Müller, este camera de rezonanță a acestei narațiuni sinestezice, în care gustul sucului de mesteacăn fuzionează cu mirosul cârpelor împuțite, iar sunetele și grafia limbii române se împletesc cu cele ale limbii ruse (relația dintre Lastocika și Tamara are ca acompaniament de tip basso continuo relația – inclusiv clasistă și imperialistă – dintre cele două limbi, dintre rusa rafinată vorbită în oraș și moldoveneasca barbară vorbită la țară și cel mult în piețele din Chișinău)."

Mihai IOVĂNEL

TATIANA ȚÎBULEAC

Grădina de sticlă

Roman

Ediția a V-a

CARTIER POPULAR

LIBRIS | We know books

1

Mă nasc noaptea, am șapte ani. M-ar lua în brațe, îmi spune, însă are mâinile ocupate. De sus luminează o lampă albastră, legată de un copac cu un cablu. Se leagănă. Las capul pe spate și o văd mai bine: e rotundă, ca o pâine netăiată. Trecem prin Porți ca printr-o burtă de piatră. Așa e la oraș, mă gândesc. Tot într-o vale, mereu la vale, drumul. Gheața ne cuprinde tălpile, strada se scurtează. Îmi întinde buzunarul ei ca să nu lunec. Și să mă uit în jur, să văd și eu frumusețe! Lumina aceea cernută. Cerul acela cu stelele fugite. Blocuri, blocuri, blocuri. Niciunul mai înalt de patru. Niciunul mai lat de patru. Buzunarul ei are blană, unghia ia foc. În geamuri, oameni mici se văd trăind frumos. Mii de pătrate cu mijloc de pară. Unii lângă alții, unii peste alții. Cei de jos îi țin pe umeri și pe ceilalți. Sunt puternici cei de jos. Un câine – albastru – se ia după noi cu urmele lui mici. La oraș totul e patru și albastru, mă gândesc. Și să nu rămân în urmă, să nu rămân în urmă niciodată. Lângă un gard ne oprim. Закрой глаза и забудь всё*. Nu înțeleg nimic, uit totul într-o secundă.

2

Tamara Pavlovna îl numea *bărbatul nostru* și nu a trecut niciodată pe alături fără a-i vorbi ca unui viu. Lung cât un cântec – gardul nostru Gard. Puterea noastră, golubcikul**

* Închide ochii și uită totul. (*rus.*)
** Porumbel. (*rus.*)

LIBRIS | We know books

nostru. De el ne țineam când veneam acasă cu umerii tăiați și mâinile pline de scuipat. Sub el ne lăsam pe vine, stoarse de apă, ca să ne liniștim din tremurat. Acolo am plâns noi de cele mai multe ori. Dar am și râs: tare, din inimă, ca ciorile iarna. „Cât suflet într-un fier!", spunea ea de fiecare dată, iar eu o credeam pe cuvânt. Căci nu era lucru în lume pe care Tamara Pavlovna să nu-l fi știut cel mai bine. Peste ani, când l-am găsit ros de rugină și cu barele dezbătute ca niște coaste, am plâns ca la mort. Să ucizi un fier nu e ușor, dar dacă vrei tare, poți.

De pe deluşor, ca de pe un Everest al nostru, curtea ni se arăta ca în palmă. Vedeam castanul cu crengile în formă de corabie și pe Polcovnic printre flori. Vedeam racheta cea roșie cu vârf strălucitor și avionul cel cu patru locuri, ocupate de capete albe, bucălate. Vedeam cearșafuri albăstrii fâlfâind pe sârme, țepene de scrobeală, ca niște foi de ardezie. Pe Șurocika la balcon, frecându-și piciorul cu peria pentru covoare. Pe Pavlik cel care nu se juca, ci doar sta. Mai vedeam, împrăștiate prin ferestre, femei grase în rochii cu colane, neapărat colane, terminând de fiert și de prăjit. Pe Bella Isaakovna și pe Roza, cu șolduri ca perele, șușotind în mijlocul străzii. Secrete, mereu secrete. Pe Zahar Antonovici, cu singura mână apăsată pe medalie. Strașnic lucru să pierzi o medalie, dar ce rușine! Toți, toți, toți erau acolo. Marina urâtă, Lioncik beat. Ekaterina ca o lună. Toate viețile noastre sub un capac de sticlă. Și în acele secunde, scurte și luminoase, ca un joc de oglinzi, ne simțeam fericite până în măduva oaselor. Pentru toți împreună și pentru fiecare în parte. Pentru ei, pentru noi, pentru încă o zi în care am avut unde să ne întoarcem. „Să ai un loc printre oameni nu-i puțin", spunea Tamara Pavlovna, care știa. Și despre locuri știa, și despre oameni – mai mult decât putea duce.

De la gard până acasă mai era o vale. Douăzeci de pași de femeie mare și treizeci și doi de femeie mică. Îi cheltuiam

cu grijă, fără grabă, mai ales fără grabă. Ca să nu facem stricăciune tocmai atunci. Apoi ne lăsam și noi văzute. „Vin sticlăresele!", spuneau evreicele în șoaptă, însă auzea, desigur, toată lumea: ce fel de șoapte la evrei? Și gata. După vorbele lor, ah, acele vorbe ca o sentință, nu se mai putea face nimic. Ziua noastră scumpă, pe care am fi plătit-o bucuroși să se întindă, să mai rămână, să ne încapă, începea să se topească. O priveam cum se zbate caldă, cu tot ce ne împărtise și ne adusese, și o petreceam ca dintr-o gară vrăjită din care se putea doar pleca. „Vin sticlăresele!" era sfârșitul. Noi eram sfârșitul.

3

Nicio altă dimineață nu a fost ca aceea, prima, când m-am trezit în patul ei. Dormisem exact pe mijloc, ca o umplutură. Cinci fete ar fi încăput lângă mine dacă ne-am fi culcat toate de-a curmezișul. Așa trăiesc bomboanele, m-am gândit. Învelite în straturi foșnitoare până când le mănâncă vreo gură. La internat aveam doar o pătură. A mea mirosea a șoareci, dar se putea și mai rău. În jurul meu lumina țâșnea din lucruri cum nu mai văzusem. Chiar și din scaune, chiar și din pereți. La geam – o lume nouă. Un ram cu boabe ca mărgelele. Un animal fermecat. Pe cer, amestecate, vârfuri de copaci și păsări. O voce a pornit spre mine. Ты проснулась?* M-a deschis ca o cheie, și-a găsit loc între coaste, pe stânga. M-am ridicat din pat având mamă. Ce mirare să nu mai fiu orfană, ce frică să ajung din nou într-o secundă! Ласточка**, m-a numit și așa a început să mă cheme.

Am mâncat în trei rânduri și s-a făcut amiază. Ceaiul ei avea miros, pâinea – unt, untul – miere. De la prea mult, a început

* Te-ai trezit? (*rus.*)
** Rândunică. (*rus.*)

LIBRIS | We know books

să mă doară în stânga. Gazul ardea ca un nufăr albastru. La radio se auzea frumos любовь, любовь, любовь*. Tamara Pavlovna asculta, zâmbind subțire, camera se umplea de cald. Mi-a arătat casa și s-a făcut seară. Ziua aceea o port cu mine în toate țările, în toate stările. Nu i-am găsit pereche nici în bani, nici în dragoste. Nimeni nu m-a vrut mai mult. Nici chiar voi.

4

Era luni și decembrie. De atunci toate lunile mele încep cu luni, iar anii cu decembrie. Ninsese noaptea întreagă, curtea se rotunjise pe la încheieturi. Se înălbiseră și verdele, și negrul. Doar *reabinka*** ardea roșie pe crengi, iar ochii Morkovkăi străluceau portocalii pe țeava de canalizare. Eram frumoasă cum n-am mai fost. Și, dacă aș fi înțeles asta atunci, dacă aș fi știut cum se întâmplă în viață, aș fi păstrat toată acea frumusețe pentru mai târziu. N-am știut însă. Eram copil, chiar dacă pe sfârșite.

De foarte mulți bani, Tamara Pavlovna îmi cumpărase haine noi. Atâta, dintr-odată, cheltuiau doar mirii sau morții. „Am luat ce-i mai bun", mi-a spus, și să țin minte. Când fac un bine, să nu-l fac cu vechituri. M-am învârtit într-un călcâi și a râs mulțumită. Pentru prima dată în viață am vrut să fiu văzută. Aș fi stat în frig, țurțur m-aș fi făcut, doar ca să mă vadă fetele de la internat! Avea palton cu guler, ar fi început cele din grupa mare, rele și visătoare. Avea cizme cu blană, ar fi continuat cele din grupa mică, triste și bolnave. În timp, știu, povestea s-ar fi subțiat, ca orice poveste. N-ar mai fi nins, poate. Morkovka ar fi devenit câine, iar eu băiat. Chiar și asta

* Iubirea, iubirea, iubirea. (*rus.*)

** Scorușele. (*rus.*)

însă ar fi fost de ajuns. Chiar și asta. La internat, am avut un singur vis: o rochie de mireasă străină.

Pe lângă perete, pe lângă castan, pe lângă grădina moartă de frig, ne-am pornit. În mijlocul străzii, un bărbat vesel, cu o lopată nouă, împrăștia sare. Mii de semiluni de sare scânteietoare! „La lucru?", a întrebat-o el pe Tamara Pavlovna. „La lucru", a răspuns ea și au dat amândoi din cap. Semn că era bine – lucrul și restul – și am dat și eu din cap împreună cu ei. În fața noastră, orașul a început să se miște ca un uriaș după o beție. Ajunsesem într-un loc straniu, plin de lucruri, însă fără oameni. Invers decât trăisem până atunci. Prin curți se vedeau mașini, dar niciun paznic. La geamuri se vedeau flori, dar niciun om. Aerul – în două cu benzină. Câinii – grași și cuminți. Pe străzi, arzând, sute de lămpi. Unde era întrerupătorul? Cine lăsase lumina aprinsă?

Sub un mesteacăn, câteva sticle goale, ca uitate. Tamara Pavlovna s-a aplecat și le-a băgat în plasă. În jur – nimeni, altă minciună. Știam, știu, orice lucru are un stăpân. Orice stăpân are pumni. O capcană! Voia să mă încerce. Voia să mă încurce. Orașul nu era un loc, ci o pedeapsă. Venisem să iau bătaie pentru toți.

De după un colț, un om cât o casă ne-a ieșit în cale și m-am oprit speriată. Памятник. Сергей Лазо – герой!* Aflu că eroii trebuie să sufere, dacă vor să li se ridice monument. Lazo a fost ars de viu într-o locomotivă, dar se putea și mai rău. Frumos, Serghei, eroul. Avea mâna dreaptă întinsă, de parcă voia să-i oprească pe toți din vorbit, și fața tristă, de parcă a știut de mic că va fi ars de viu. I-aș fi încăput într-o palmă, m-am gândit. Tamara Pavlovna a râs scurt și m-a împins din spate să mă pornesc. Atunci am observat că mantaua lui de bronz era desfăcută în față. Asta m-a mirat cel mai mult, afară nu era vânt deloc. Nu îmi era frică, dar mă întrebam: ce erau orășenii?

* Un monument. Serghei Lazo – eroul. (*rus.*)

LIBRIS | We know books

5

O cadă plină, plină. Am cântărit-o din ochi. Nu cheltuisem niciodată atâta apă curată. Prima apă, o numeam la internat și o țineam la spălat fața-dedesubtul. Din haine, doar chiloții se spălau cu prima apă. Restul se spăla cu apa a doua, podelele – cu apa a treia. Încălțămintea – cu ce rămânea. Rapănul îl turnam la tufele de măceș ale directoarei. Avea un băiat directoarea, Ruslancik, care bea doar ceai de măceșe. Creștea bine măceșul udat de orfani, însă Ruslancik nu prea. Ochii i se măreau, burta i se lățea. Noi îl numeam „Bulbucul" și scoteam la el limba.

Tamara Pavlovna avea baie cu faianță albastră, cu floare albastră, cu mijloc albastru. Era mult frumos în jur, mă simțeam ca într-un desen. Să nu zgârii cada, să nu împut apa, să mă înmoi cuminte. Când a intrat cu buretele, am sărit în picioare. M-a întors lung pe toate părțile, ca pe o rochie nouă, căutând defecte. I-am văzut ochii rotunzi și galbeni, fără gene. Urechile subțiri, creștetul albit. Nu era cine știe ce, dar era singura care m-a vrut. Și cu săpun, și cu săpun. Și pe acolo, și pe acolo.

Целка?*, m-a întrebat cu jumătate de gură și i-am simțit degetele aspre intrând în mine. Nu am știut ce să-i răspund. Am așteptat un alt cuvânt care să mă lămurească, dar altul nu a avut. Целка, целка, целка?, se întețea durerea înăuntru. Cuvintele îi cădeau din gură ca niște coropișnițe și se târau pe mine. Am dat din cap. Degetele au ieșit și s-au mutat la călcâie. Și cu săpun, și cu săpun. Și pe acolo, și pe acolo. Будешь послушной, сделаю из тебя человека.**

* Întreagă; virgină. (*rus.*)

** Dacă o să mă asculți, te voi face om. (*rus.*)

6

Când știi despre el trei lucruri, locul nu te mai alungă. I-am scos oase Morkovkăi, am salutat prima bărbatul cu lopată. Aveam plasă. În dimineața aceea, orașul nu mai era pustiu. Se simțeau oamenii. Deasupra capului am auzit deschizându-se un geam, și un rest de țigară a zburat spre noi. Свинья!*, a strigat Tamara Pavlovna în sus, dar nu s-a oprit din mers. Mucul a rămas să ardă în zăpadă, amintindu-mi scurt de țigările lui Rodion Eduardovici. Am grăbit pasul – orice punct roșu mă frigea. Într-o intersecție, o căsuță mică și albă, al cărei rost nu-l cunoșteam, s-a deschis zgomotos în fața noastră, descoperind o jumătate de femeie fără cap. Киоск, газеты**, mi-a lămurit ea, iar eu m-am bucurat foarte tare. Știam ce înseamnă gazete și tocmai aflasem de unde vin. La oraș afli lucruri, m-am gândit. La internat nu ni se spunea nimic sau ni se spunea prea târziu. Ca atunci când Olea a tușit toată iarna, iar în primăvară a fost trimisă cu palton și cizme la tuberculoși. Prea târziu, a spus directoarea, prea târziu. Pe Olea n-am mai văzut-o.

Am vrut să o întreb ce înseamnă свинья, însă am auzit imediat улица***. *Svinia-ulița*, am repetat ca să nu uit. Să nu uit niciodată. Sviniaulița. Lângă un brad și-a scos șalinka și mi-a arătat spre vârf. Ёлка****, a spus și a început să râdă. *Ioolka*, am râs eu și am simțit cum pe loc gura mi s-a umplut cu clopoței de argint. *Iol-kaa*. Tamara Pavlovna vorbea și vorbea, arătându-mi lucruri și locuri noi, învățându-mă cuvinte, iar mie îmi părea că îmi cântă. Erau frumoase cuvintele ei. Rotunde și aburinde, iar odată rostite, răsunau lung și departe, de parcă

* Porc. (*rus.*)

** Chioșc, ziare. (*rus.*)

*** Stradă. (*rus.*)

**** Brad. (*rus.*)

LIBRIS | We know books

cineva spărgea în jurul nostru pahare de cristal. Voiam să vorbesc ca ea, voiam să fac totul ca ea.

7

În altă zi, светофор*, a spus. *Svefator* am repetat eu grăbită, luată cu totul pe nepregătite, însă vraja s-a destrămat. Clopoțeii au început să mutească, unul după altul, până când s-au prefăcut în ținte. Simțeam cu ceafa, ca atunci când Rodion Eduardovici se auzea noaptea pe coridoare, că va urma ceva rău. Tamara Pavlovna m-a privit cu ciudă, ca un om care aflase prea târziu un lucru care nu-i plăcea. Ochii i s-au subțiat, gura i s-a împuținat, și așa, strânsă toată, părea o cameră în care s-a stins lumina. Greșisem, știam că greșisem. Era însă prea lung acel cuvânt. Frumos, dar lung. Un trădător.

Așteptam să mă lovească, pumnul însă nu venea. Mă ierta sau îmi pregătea o altă pedeapsă? Mi-am îndreptat spatele și am împins bărbia în față, așa cum ne-a învățat pe toate Olea. Dacă îi arăți că nu te doare, se oprește, ne-a spus ea într-o noapte, când a intrat în dormitor mirosind a carne arsă. *Svefator*, am încercat din nou, și iar aiurea. Sve-fa-tor.

Tamara Pavlovna a scuipat în zăpadă și s-a pornit spre casă. În urma ei, săptămâna a început să se împăturească cu tot ce-mi promisese. Pe lângă mine, ca niște sicrie minuscule, au trecut ultimele cuvinte ale directoarei, pâinea cu unt mâncată dimineață, mantaua desfăcută a lui Serghei. Nu mai aveam ce pierde. Am alergat după ea, am prins-o de o mână și i-am aruncat în față. Svetofor, svetofor, svetofor, svetofor. De patru ori, ca la oraș. Учи русский, без него никуда**, mi-a spus. Și așa a rămas.

* Semafor. (*rus.*)

** Învață limba rusă, fără ea te vei prăpădi. (*rus.*)

Să te ia cineva acasă, să împartă cu tine tot ce are.

Fără un gând ascuns?

Să primești fără să ceri. Să cheltui ce n-ai cumpărat.

Și dacă este – gândul ascuns – dacă a fost mereu?

Cât de ascuns trebuie să fie un gând ca să învingă frumosul din jur?

8

Ar trebui poate să scriu rusește. Rusește, altfel se aranjează cuvintele. În românește îmi amintesc mai clar. Vreau să vă spun totul. Înger sau diavol, pe care să-l alegi când amândoi vânează același lucru? M-aș fi lipit și de-o lamă dacă m-ar fi mângâiat și mi-ar fi aruncat pâine. În dosul acelei uși strâmte și murdare mi s-a deschis o lume întreagă. Am pășit în ea pe negândite, cu frica unui copil care trăise până atunci doar din resturi. De când ajunsesem la Chișinău, îmi însăilasem o viață cu un soare în mijloc – Tamara Pavlovna. Strălucea, ardea și prefăcea totul în scrum. Era ca o pasăre măiastră – Tamara mea Pavlovna! Ucigătoare, dar miloasă. Vicleană, dar cu dreptate. De gura și de mintea ei se fereau toți ca de boală, dar tot la ele se întorceau când nu aveau scăpare. Uneori, când ajungeam noaptea, și ea se despletea de culcare, mi se părea că părul i se va preface în pene, iar limba în pară fermecată.

În prima zi, mi-a arătat un colț. „Șezi și învață!", și așa a rămas. Lucra mereu. Primind sau adunând sticle, amăgind bețivii și lingușind lumea cealaltă. Înmulțind, rotunjind, construind din copeici imperiul care urma să fie, la sfârșit, al meu. Când făcea ceva important, mă întreba scurt dacă am înțeles. Dacă aș putea, la nevoie, să fac la fel ca ea. O singură